

УДК 378.016:81'243]:[378.017:001.891-047.22](045)

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ірина Щербань, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-9918-7711

E-mail: shcherban.i.y@gmail.com

У статті представлено результати дослідження, у якому розглядається дослідницька компетентність як ключова інтегративна якість особистості, що поєднує знання, навички, досвід, ціннісні орієнтири та особистісні якості. Окреслено засоби формування дослідницької компетентності на заняттях з Ділової іноземної мови через розвиток її компонентів – методологічну грамотність, аналітичні та критичні навички, навички комунікації. Констатовано, що ці навички є основою для самостійного планування, організації та виконання наукових досліджень.

Ключові слова: дослідницька компетентність; методологічна грамотність; аналітичні навички; критичні навички; навички комунікації; наукові дослідження; засоби формування; заняття з Ділової іноземної мови.

MEANS OF RESEARCH COMPETENCE FORMATION IN UNIVERSITY STUDENTS DURING BUSINESS FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Iryna Shcherban, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9918-7711

E-mail: shcherban.i.y@gmail.com

The article examines the means of research competence formation in university students during Business Foreign Language classes. The means of research competence formation through the developing of its key components such as methodological literacy, analytical skills, critical thinking skills and communication skills have been outlined. The development of methodological literacy is seen as a multifaceted process involving the study of the theoretical underpinnings of research, the practical application of methods, the development of critical thinking and data analysis skills. Analytical skills – the ability to process and interpret information – are considered necessary for a deep understanding of language, the effective use of new knowledge and its integration into different contexts. It has been noted that analytical skills help higher education students not only to learn grammar and vocabulary, but also to apply knowledge in real-life situations, to draw logical conclusions and to structure educational information. The development of critical thinking skills is observed as an important element in the successful acquisition of both language and analytical skills. They can be formed by integrating different tasks that encourage students to analyse, evaluate and argue. The development of communication skills is facilitated by the active practice of different formats, with the opportunity not only to learn business vocabulary, but also to master effective strategies of interaction in a work

context. The means of developing research competence and its key components in Business English have been indicated. They are discussion of current office work issues, analysis of authentic business texts, translation and interpretation of business documents, presentations (reports), research projects, writing abstracts and business letters.

Keywords: *research competence; methodological skills; analytical skills; critical skills; communication skills; research, means of formation; Business Foreign Language classes.*

У відповідності до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та / або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та / або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності. Компетентностями фахівців відповідного кваліфікаційного рівня є здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог; приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування [2].

Одним із ключових елементів у структурі підготовки майбутнього педагога є дослідницький компонент, який є фундаментом для формування його дослідницької компетентності. Вищий педагогічний навчальний заклад повинен готувати вчителя дослідника, який намагається поширювати та досліджувати нові методи роботи, який поширюватиме та досліджуватиме нові методи роботи, формуватиме нові ідеї і буде здатний реалізувати їх на практиці. Майбутній фахівець повинен розвинути навички самостійної творчої науково-дослідної роботи, сформував коло своїх наукових інтересів, оволодіти нормами та науково-методичними принципами експериментальної та дослідної діяльності, знань нормативні основи проведення та оформлення результатів дослідження [3].

Огляд психолого-педагогічної літератури засвідчує інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до зазначеної проблематики. Увага дослідників зосереджена на вивченні теоретичних засад організації дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти (Б. Андрієвський, Є. Барбіна, О. Крушельницька, Р. Шишка, А. Head, Н. Stuart, J. Griffiths), організації науково-дослідницької діяльності (О. Дезинський, О. Микитюк, Н. Пузирьова); формуванні готовності до науково-дослідницької діяльності (П. Горкуненко, Л. Султанова); чинниках успішності науково-дослідницької роботи (Л. Авдеева, В. Труш), специфіки науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти (О. Крушельницька, В. Курило, О. Микитюк), формування знань, умінь та навичок науково-дослідницької роботи (Н. Демешкант, О. Дубасенюк, С. Золотухіна, О. Кофанова, С. Кравченко).

Мета статті – визначити ключові засоби, що допомагають формувати дослідницьку компетентність у здобувачів вищої освіти на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської).

Сучасні науковці розглядають дослідницьку компетентність як цілісну, інтегративну якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в

готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності [1].

Беручи за основу визначення компетентності як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, формування дослідницької компетентності розглядаємо як сукупність знань, навичок і вмінь, необхідних для ефективного проведення досліджень, що передбачає здатність самостійно планувати, організувати та виконувати наукові дослідження, аналізувати отримані дані, а також інтерпретувати результати відповідно до наукових вимог. Зазначені навички можна розвинути шляхом формування *ключових компонентів дослідницької компетентності*: методологічну грамотність, аналітичні навички, критичне мислення та навички комунікації.

Методологічна грамотність – це знання дослідницьких методів і вмінь обирати найдоцільніші з них для вирішення конкретної проблеми. Сформувані методологічну грамотність означає навчити здобувачів вищої освіти використовувати наукові методи для збору, аналізу та інтерпретації інформації, необхідної для проведення досліджень, критично аналізувати дані та робити обґрунтовані висновки. Одним із важливих елементів методологічної грамотності є вміння працювати з науковими джерелами: шукати інформацію, оцінювати її достовірність та коректно використовувати в дослідженні. З цією метою студенти працюють з англійськими статтями відповідного профілю, удосконалюючи вміння пошуку та аналізу наукової інформації та укладають анотації.

Написання анотацій до наукових статей є одним із шляхів формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти; це важлива навичка, яка дозволяє коротко і точно передати зміст наукового тексту. Створюючи анотації до прочитаних статей, здобувачі вищої освіти удосконалюють вміння структурувати матеріал, фіксувати ключові моменти та робити висновки. Анотування статей вимагає здатності виділяти головні ідеї та ключові моменти, відокремлюючи важливе від другорядного. Це розвиває аналітичне мислення і допомагає краще розуміти текст та його структуру. Анотуючи наукову статтю за профілем, студент вчиться розуміти, що є головною тезою, а що – деталями, які лише підтверджують ідею. Вміння анотувати англійські тексти є шляхом формування дослідницької компетентності на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) та є важливим для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» з огляду на залучення до роботи над науковими дослідженнями, адже в процесі написання наукових робіт науковці часто використовують численні джерела, а анотації до статей полегшують пошук потрібної інформації та дозволяють зберігати логічну послідовність у дослідженні. Навик анотування є запорукою чіткості та логічності викладу думок, що є необхідним як для писемного, так і для усного мовлення, виявляючись у вмінні пояснювати основні ідеї дослідження іншим, і є особливо корисно під час колективної роботи, на семінарах або конференціях. Вміння анотування тексти оптимізує пошукову діяльність та скорочує час роботи над дослідженням. У наукових базах даних та бібліотеках використовуються короткі анотації до статей задля полегшення пошуку необхідної інформації. Навички анотування дозволяють швидко знаходити потрібні джерела, розуміти основну ідею та

головні тези статті без необхідності її повного прочитання. Це особливо корисно для студентів-науковців, які часто стикаються з великим обсягом інформації та повинні обирати найбільш релевантні джерела.

Важливим елементом у формуванні методологічної грамотності є *самостійна робота*, оскільки вона дозволяє застосовувати отримані знання на практиці без зовнішнього керівництва. На заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) доцільно пропонувати виконання індивідуальних дослідницьких проєктів, де вони обирають тему, визначають методи дослідження, збирають і аналізують дані. В результаті здобувачів вищої освіти отримують досвід самостійного проведення дослідження, від постановки проблеми до її вирішення, що підвищує їхню здатність критично мислити та структурувати власну наукову роботу.

Ефективне формування методологічної грамотності потребує регулярної оцінки та корекції навчального процесу. Важливим є надання зворотного зв'язку з виокремленням сильних і слабких сторін у роботі, що сприятиме розвитку здатності до самооцінки та критичного аналізу власної діяльності. Формування методологічної грамотності розглядаємо як багатогранний процес, що включає вивчення теоретичних основ досліджень, практичне застосування методів, розвиток критичного мислення та навичок аналізу даних. Важливо, щоб на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) здобувачі вищої освіти отримували як теоретичні знання про сучасні методи досліджень, так і можливість самостійно використовувати їх у реальних проєктах та наукових завданнях.

Аналітичні навички – це вміння обробляти та інтерпретувати інформацію. Формування аналітичних навичок під час вивчення дисципліни є необхідним для глибокого розуміння мови, ефективного використання нових знань та їхньої інтеграції у різні контексти. Аналітичні навички допомагають здобувачам вищої освіти не лише засвоювати граматику та лексику, але й застосовувати знання у реальних ситуаціях, робити логічні висновки та структурувати навчальну інформацію. Формування аналітичних навичок на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) варто реалізовувати через поєднання лінгвістичних завдань з аналітичними вправами. Зокрема, *аналіз автентичних ділових текстів* (звіти, статті, листи, меморандуми) – є одним із дієвих способів розвинути аналітичні навички. Завдання виявити ключові ідеї, висновки, визначити структуру, оцінити ефективність використаних мовних засобів сприяють покращенню не лише мовних навичок, але й розвивають здатність до критичного мислення та оцінки інформації. На заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) студенти аналізують різні типи текстів (новини, статті, есе, бізнес-документи), це допомагає їм розуміти різноманітність стилів, структуру тексту, логіку викладення інформації та збільшує словниковий запас.

Завдання працювати з бізнес-кейсами через *аналіз ділових ситуацій* та прийняття рішення на основі представлених фактів розвиває як мовну компетенцію, так і навички стратегічного мислення. Завдання на *переклад та інтерпретацію* вимагають глибокого розуміння контексту оригінального тексту або промови, аналізу не лише конкретного терміну або фрази, але й загального змісту та тону. Це розвиває вміння бачити цілісну картину та звертати увагу на деталі. Переклад іншомовних ділових документів вимагає розуміння структуру тексту, особливостей стилю, дотримання стандартів побудови листів, звітів та презентацій. Розбір структури та аналіз специфіки контексту

оригінального тексту сприяє формуванню аналітичних навичок через потребу глибокого осмислення контексту, вибору точних мовних засобів та врахування різних культурних і мовних аспектів.

Створення презентацій на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) є потужним інструментом для розвитку аналітичних навичок, оскільки поєднує вміння аналізувати інформацію, структурувати матеріали і формулювати аргументи з вмінням спілкуватися іноземною мовою. Першим кроком – збір і аналіз відповідної інформації, зосередження на ключових даних – вимагає критичного мислення для оцінки джерела, перевірки достовірності фактів. Для успішної презентації необхідно структурувати інформацію таким чином, щоб вона була зрозумілою і логічною, це формує навички логічного мислення та планування, оскільки правильна структура має ключове значення для донесення ідей до аудиторії. Врахування потреб та інтересів аудиторії вимагає оцінки контексту та прогнозування реакції аудиторії; у ділових презентаціях важливо не лише передати інформацію, але й зробити її доступною і зрозумілою за допомогою візуальних засобів, таких як графіки, діаграми та інфографіки. Студентам потрібно аналізувати, які візуальні елементи допоможуть найкраще проілюструвати їх ідеї, а також вибрати оптимальний спосіб подання даних, а це сприяє розвитку навичок синтезу і візуального аналізу інформації.

Робота з автентичними джерелами іноземної мови розвиває аналітичні навички через необхідність активного сприйняття, аналізу та осмислення реальної мовної інформації. Глибоке занурення в культурний та соціальний контекст вимагає здатності аналізувати приховані смисли, соціальні норми та відмінності в культурі, що формує вміння критично оцінювати контекст і робити висновки на основі отриманої інформації. Робота з новинами або аналітичними подкастами вимагає від студентів здатності критично оцінювати джерела інформації, перевіряти факти та аналізувати позиції різних авторів. Це розвиває навички медіаграмотності та критичного мислення, оскільки студенти вчаться відрізняти факти від думок, перевіряти надійність джерел та шукати підтвердження або спростування інформації.

Критичне мислення – здатність аналізувати інформацію, формулювати обґрунтовані висновки. Формування критичного мислення під час занять з Ділової іноземної мови (англійської) є важливим елементом для успішного опанування як мовних, так і аналітичних навичок. Цього можна досягти через інтеграцію різних завдань, які спонукають студентів до аналізу, оцінки та аргументації. Зокрема, завдання на *аналіз автентичних ділових текстів* (статті, ділові листи) допомагає розвивати вміння бачити не лише поверхневу інформацію, але й аналізувати її глибше, ставити під сумнів представлені факти і робити власні висновки, оцінюючи їх зміст і структуру. Автентичні тексти містять специфічну бізнес-лексику, яку потрібно не лише розуміти, але й аналізувати з погляду ефективності комунікації. Студенти вчаться аналізувати вибір слів і мовні структури, виявляти, наскільки мовні засоби є ефективними для досягнення поставленої мети. Наукові статті містять не лише факти, але й суб'єктивні думки авторів. Розвитку критичного мислення сприяють навички відокремлювати факти від думок, аналізувати вплив суб'єктивних суджень автора на подану інформацію, оцінка достатності фактів для підтримки думки або висновку. Робота з автентичним діловим документом потребує критичної оцінки аргументів і фактів, вміння синтезувати інформацію і формулювати власні аргументовані думки, вислов-

лення власної позиції на основі зібраних даних, що стимулює розвиток критичного мислення через глибоке осмислення, оцінку аргументів, здатність до відокремлення фактів від суб'єктивних суджень і синтезу інформації.

Формуванню навичок критичного мислення сприяють виконання *завдань з підготовки презентацій (довідей)*. Студенти повинні чітко визначити тези доповіді, підкріпити їх доказами і аргументами, що розвиває навички критичного мислення. Презентація інформації іноземною мовою потребує ретельного підбору лексичних та граматичних структур формальної ділової комунікації, що вимагає аналізу стилю мови, правильності термінології і культурних аспектів комунікації, що допомагає розвивати мовні і аналітичні навички одночасно. Відповіді на питання аудиторії під час обговорення вимагає критичної оцінки інформації та аргументованої відповіді, що також стимулює розвиток уміння вирішувати проблеми і працювати зі зворотним зв'язком. Рефлексія та аналіз після презентації сприяє розвитку здатності до самоаналізу і вдосконалення своїх навичок у майбутньому. Таким чином, створення презентацій з ділової іноземної мови дозволяє студентам розвивати аналітичні навички через обробку інформації, структурування матеріалів, оцінку аудиторії та адаптацію мовних засобів, що вимагає від них комплексного підходу до вирішення завдань і критичного мислення.

Навички комунікації – це вміння чітко та зрозуміло представляти результати досліджень у різних формах (усних і письмових). Формування навичок комунікації є важливим для підготовки здобувачів вищої освіти до реальних ситуацій у професійній сфері, яка передбачає не лише мовну компетенцію, але й здатність ефективно передавати ідеї, вести переговори, вирішувати конфлікти та працювати в міжнародній команді. Формуванню навичок комунікації на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) сприяє активна практика різних форматів з можливістю не лише вивчати ділову лексику, але й опановувати ефективні стратегії взаємодії у робочому контексті. Реалізувати формування навичок комунікації варто через обговорення актуальних питань діловодства, підготовку та проведення презентацій, роботу над груповими проектами та написання ділових листів.

Обговорення актуальних питань діловодства та дебати є дієвими для розвитку навичок переконання. У процесі обговорення здобувачі вищої освіти вчаться чітко і структуровано формулювати свої думки, використовувати аргументи для підкріплення своїх позицій, удосконалювати вміння донести свою точку зору, відстоювати власні рішення. Дебати сприяють розвитку етикету спілкування, виховують толерантність до думок опонента, формують навички конструктивного обговорення зі збереженням професіоналізму та контролем над емоціями.

Підготовка та проведення презентацій іноземною мовою дозволяє відпрацювати монологічне публічне мовлення, є дієвим інструментом у формуванні навичок комунікації, з огляду на комплексність підходу до передачі інформації. Підготовка презентації вчить організовувати зміст таким чином, щоб сприйняття його було легким, виокремлювати ключові моменти та уникати акцентування на деталях, використовувати візуальні засоби (картинки, графіки) для посилення аргументів. Відповіді на запитання від слухачів розвиває вміння слухати, здатність імпровізувати та швидко формулювати думки. Зворотний зв'язок від викладача та одногрупників навчає аналізувати помилки, вдосконалювати навички комунікації та стиль подачі інформації

в залежності від отриманих рекомендацій.

Робота над груповими проєктами на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) сприяє формуванню комунікативних навичок у команді. Командна взаємодія розвиває уміння обмінюватися думками та ідеями задля спільного рішення, погоджувати дії та організовувати спільну роботу, формує здатність до співпраці, компромісу та підтримки в команді. У груповій роботі важливим є зворотний зв'язок від членів команди, що сприяє розвитку навичок конструктивної критики (члени проєкту дають зворотний зв'язок, не порушуючи робочі стосунки), самокритичність (кожен оцінює власну роботу і сприймає критику команди), вміння вдосконалювати свої навички на основі отриманого зворотного зв'язку. Публічне представлення результатів проєкту допомагає розвивати навички публічного виступу та представлення результатів командної роботи, вміння чітко і переконливо пояснювати свої ідеї, командну комунікацію через розподіл ролей під час виступу, злагоджену взаємодію та доповнення один одного.

Написання ділових листів, електронних листів сприяє розвитку комунікативних навичок, оскільки вимагає точного, лаконічного й ефективного формулювання думок у письмовій формі. Ділове листування вимагає від автора ясності й лаконічності, тому написання ділових листів допомагає здобувачам вищої освіти навчитися чітко і точно формулювати свої думки, уникаючи двозначностей і зайвої інформації; підбирати слова відповідно до ситуації, зберігаючи професійний тон, структурувати текст таким чином, аби він був зрозумілим і легким для сприйняття. Написання ділових листів на заняттях з Ділової іноземної мови (англійської) передбачає використання спеціалізованої лексики, яка стосується певної професійної сфери та специфіки структури іншомовного діловодства. Це формує вміння вживати терміни відповідно до контексту, підбирати слова відповідно до професійного стилю комунікації, уникати неформальної мови, яка є недоречною в офіційному листуванні. Дотримання етикету ділового спілкування розвиває навички використання формальних звернень, дотримання правил ввічливості та коректності, поважного тону під час вирішення ділових питань.

Дослідницька компетентність є ключовою інтегративною якістю особистості, що поєднує знання, навички, досвід, ціннісні орієнтири та особистісні якості. Вона виражається у готовності та здатності здійснювати наукову діяльність з метою отримання нових знань через використання методів наукового пізнання та творчий підхід у дослідженнях. Формування дослідницької компетентності передбачає розвиток таких важливих компонентів, як методологічна грамотність, аналітичні та критичні навички, а також навичок комунікації. Ці вміння є основою для самостійного планування, організації та виконання наукових досліджень, що відповідають сучасним науковим стандартам. Перспективи подальших досліджень у напрямку формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти мають бути націлені на оцінку ефективності сучасних програм підвищення дослідницької компетентності, розробку інноваційних методик навчання для розвитку дослідницьких навичок, вивчення міждисциплінарних підходів та аналіз впливу сучасних технологій на формування дослідницької компетентності. Це сприятиме більш глибокому розумінню наявних проблем, підвищенню ефективності наукової діяльності здобувачів вищої освіти та впровадженню нових навчальних програм і тренінгів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*. Кривий Ріг, 2012. Вип. VII. С. 55–62.
2. Закон України «Про вищу освіту»: Закон України № 37–38, ст. 2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/357262___552664 (дата звернення: 10.09.2024).
3. Садовий М. І. Забезпечення формування дослідницької компетентності при підготовці вчителів технологій. URL: https://cusu.edu.ua/images/conf-2017-04/s5/5_%D0%A1%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf (дата звернення: 12.09.2024).

REFERENCES

1. Holovan, M. S., Yatsenko, V. V. (2012). Sutnist ta zmist poniattia “doslidnytska kompetentnist” [The essence and content of the concept of “research competence”]. *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli – Theory and methods of teaching fundamental disciplines in higher education, issue VII, 55–62* [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu”: Zakon Ukrainy № 37–38, st. 2004. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/357262___552664 [in Ukrainian].
3. Sadovyi, M. I. (2017). Zabezpechennia formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti pry pidhotovtsi vchyteliv tekhnolohii [Ensuring the development of research competence in the training of technology teachers]. URL: https://cusu.edu.ua/images/conf-2017-04/s5/5_%D0%A1%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf [in Ukrainian].